

بِسْمِ اللَّهِ
الرَّحْمَنِ
الرَّحِيمِ

دَرَامَدِ مَبْر فِرَقِ تَشْيِعِ

• مہدی فرمانیان • محمد احمدی

سرشناسه: احمدی، محمد، ۱۳۶۰ اسفند -
عنوان و نام پدیدآور: درآمدی بر فرق تشیع/تالیف محمد احمدی، مهدی فرمانیان؛ [برای]
موسسه مطالعات بنیان دینی.
مشخصات نشر: قم: رهپویان اندیشه، ۱۳۹۵.
مشخصات ظاهری: ۹۶ ص.
شابک: 978-600-96477-1-2: ۰۰۰۰۴۰۰۰ ریال
وضعیت فهرست نویسی: فیپا
یادداشت: کتابنامه: ص. ۸۸.
موضوع: شیعه -- فرقه‌ها
موضوع: Shi'ah – Sects
شناسه افزوده: فرمانیان، مهدی، ۱۳۵۲ -
شناسه افزوده: Farmanian, Mehdi
شناسه افزوده: موسسه مطالعات بنیان دینی
رده بندی کنگره: BP۲۳۹/الف۳۶د۴ ۱۳۹۵
رده بندی دیویی: ۲۹۷/۵۳
شماره کتابشناسی ملی: ۴۳۴۸۷۹۴

موسسه مطالعات بنیان دینی

انتشارات رهپویان اندیشه

قم، بلوار امین، کوچه ۱۸، پلاک ۵۲

تلف: ۰۹۱۰۲۰۴۳۱۰۶

درآمدی بر فرق تشیع

تالیف:	مهدی فرمانیان، محمد احمدی
ناشر:	رهپویان اندیشه
طراح جلد و صفحه‌آرا:	محبوب محسنی
چاپ و صحافی:	دفتر تبلیغات اسلامی
تیراژ:	۵۰۰۰ جلد
نوبت چاپ:	اول - ۱۳۹۵
قیمت:	۴۰۰۰ تومان
شابک:	۹۷۸-۶۰۰-۹۶۴۷۷-۱-۲

فهرست مطالب

۹	مقدمه
۱۲	مفهوم‌شناسی شیعه
۱۳	تاریخ پیدایش شیعه
۱۹	کیسانیه؛ تاریخ و عقاید
۲۰	مختار ثقفی و پیدایش کیسانیه
۲۱	فَرَق کیسانیه
۲۲	عقاید
۲۳	زیدیه؛ تاریخ و عقاید
۲۴	پیدایش و شکل‌گیری زیدیه
۲۵	شخصیت زیدبن علی <small>علیه السلام</small>
۲۵	زیدبن علی <small>علیه السلام</small> و مسأله امامت
۲۶	قیام زید در کوفه
۲۷	قیام‌های زیدیه
۲۸	فرقه‌های نخستین زیدیه
۲۸	الف: جارودیّه
۲۹	ب: صالحیه (بتریه)
۳۰	ج: سلیمانیه (جریریه)
۳۰	حکومت‌های زیدیه
۳۰	الف) دولت ادرسیان
۳۱	ب) دولت طبرستان و دیلم
۳۳	زیدیه در یمن
۳۴	فرقه‌های زیدیه در قرون میانه
۳۴	الف) حسینیّه
۳۵	ب) مُطَرَّقِیّه و مخترعه
۳۵	بازگشت زیدیه یمن به قدرت

۳۶	ورود تفکر سلفیه به زیدیه
۳۷	زیدیه یمن در قرن چهاردهم
۳۸	عقاید زیدیه
۳۹	امامت
۴۰	دیدگاه زیدیه در باب صحابه
۴۱	فقه زیدیه
۴۲	تفسیر و حدیث زیدیه
۴۲	الحوئیها در میان زیدیه
۴۵	اسماعیلیه؛ تاریخ و عقاید
۴۶	ظهور قرامطه
۴۷	فاطمیان در مصر
۵۰	فرقه دروژیّه
۵۲	انشقاق در فاطمیان
۵۳	طیبیان در یمن و هند
۵۶	نژاریان در ایران
۵۸	آقاخان‌ها
۶۰	وضعیت کنونی نژاریان
۶۲	عقاید اسماعیلیه
۶۴	سازمان دعوت اسماعیلیه
۶۵	پراکندگی اسماعیلیه
۶۷	واقفیه؛ تاریخ و عقاید
۶۸	سرنوشت واقفیان
۷۱	اثنا عشریه؛ تاریخ و عقاید
۷۶	شکل‌گیری دو مکتب قم و بغداد
۷۸	از حمله مغول تا ظهور صفویه
۷۹	از صفویه تا انقلاب اسلامی ایران
۸۰	شیعه در دوره انقلاب اسلامی

۸۱	مبانی فقه و کلامی امامیه
۸۳	برخورد ائمه <small>علیهم السلام</small> با غالیان
۸۴	۱. بیان عقاید صحیح و رد عقاید غالیان
۸۵	۲. اظهار تنفر از غالیان
۸۶	عقاید غالیان
۸۷	رد پای غلو در عصر حاضر
۸۹	کتابنامه

مقدمه

با ظهور اسلام و گسترش قدرت آن در مدینه اتفاقی افتاد که هنوز اثرش بر کل جهان اسلام هویداست. قبل از خاکسپاری پیامبر خدا، مسئله جانشینی باعث پیدایش دو مذهبی شد که به شیعه و اهل سنت نامبردار شدند.

شیعه با پیروی از فرمان خدا، جانشین منصوب پیامبر ﷺ یعنی امام علی علیه السلام را پذیرفتند، ولی طرف مقابل با کمک برخی افراد و قبائل توانست خلافت را از آن خود کند و جانشین پیامبر، خانه نشین شد. اصحاب امام علی علیه السلام با سختی‌های فراوان، عقیده خود را حفظ کردند، اما کم‌کم اختلافات میان خود شیعه شروع شد و در اواخر قرن اول هجری، فرقه «کیسانیه» در میان شیعه ظهور یافت.

در قرن دوم فشار زیاد امویان بر شیعیان، باعث گردید تا عده‌ای معتقد به قیام علیه ظالم در هر شرایطی شوند. این تفکر مورد نقد امام صادق علیه السلام بود اما برخی قیام کردند و عده‌ای از شیعیان در این راه به شهادت رسیدند. این اندیشه با عنوان «زیدیه» در تاریخ ظهور یافت.

غالیان دوره امام صادق علیه السلام با سرمایه‌گذاری روی اسماعیل فرزند امام صادق علیه السلام در پی ترویج تفکرات خود بودند، اما رحلت اسماعیل قبل از امام، باعث به هم ریختن برنامه‌های آنان شد. آنان از تلاش نایستاده و بعد از امام صادق علیه السلام محمد بن اسماعیل را امام خود معرفی کرده و این چنین فرقه‌ای جدید با نام «اسماعیلیه» در میان شیعه ظهور یافت.

پس از شهادت امام موسی کاظم علیه السلام عده‌ای از اصحاب ایشان به خاطر مال دنیا، امامت امام رضا علیه السلام را قبول نکردند و بر امام کاظم علیه السلام توقف کردند. با این حادثه فرقه‌ای دیگر به نام «واقفیه یا واقفه» در شیعه به وجود آمد و دو دستگی در میان شیعه بیشتر شد. اکثر پیروان امام کاظم علیه السلام به امام رضا علیه السلام پیوستند و راه خود را تا دوازده امام ادامه دادند و طبق نص پیامبر، دوازده خلیفه پیامبر از نسل ایشان را پذیرفتند که به اثناعشری نامبردار گشتند.

اکنون پنج فرقه کیسانیه، زیدیه، اسماعیلیه، واقفه و اثناعشری به عنوان فرق تشیع شناخته می‌شوند؛ اما اینها همه فرقه‌های منسوب به شیعه نیستند. تعدادی از فرقه‌های به وجود آمده در درون شیعه، پیروان چندانی نداشته و خیلی زود از بین رفتند و اثری از خود بر جای نگذاشتند. این فرقه‌ها عبارتند از فطحیه، شمیطیه، ناووسیه و تعدادی هم آنقدر درباره ائمه غلو کردند که دیگر شیعیان، آنان را از فرقه‌های شیعه نمی‌دانند؛ اما هنوز مسلمان محسوب می‌شوند مثل نصیری، اهل حق، علویان ترکیه و شیخیه؛ و عده‌ای هم آنقدر منحرف شدند که دیگر مسلمان محسوب نمی‌شوند مثل بابیت و بهائیت.

در عصر حاضر، صرف نظر از فرقه‌های گوناگون درون شیعه، شیعیان حدود ۱۵ درصد^۱ از جمعیت مسلمانان دنیا را تشکیل می‌دهند که این تعداد در کشورهای مختلف دنیا به ویژه خاورمیانه در اکثریت‌اند و توان شیعیان در این منطقه با توجه به جغرافیای طبیعی و ذخایر عمده نفت و گاز جهان در آن، به لحاظ سیاسی و اقتصادی حائز اهمیت و برای دیگر کشورهای دنیا بسیار قابل توجه است.^۲ البته در خصوص تعداد پیروان هر مذهب از مذاهب شیعه، آمار دقیقی در دست نیست.^۳

یکی از عوامل مهم در این زمینه، ترس از اعلام مذهب به خاطر فشارها و حساسیت‌های سیاسی و امنیتی در برخی نقاط و پیامدهای اجتماعی آن است؛^۴ اما به هر حال می‌توان تخمین زد حداقل هشت تا ده میلیون زیدی مذهب، پنج میلیون اسماعیلی مذهب، چهارده میلیون علویان ترکیه، سه و نیم میلیون علویان سوریه (نصیری)، یک تا سه میلیون اهل حق، چند صد هزار شیخی مذهب و حداقل یکصد و پنجاه تا دویست میلیون نفر شیعه اثناعشری در عالم وجود دارد که همه این مذاهب را به عنوان شیعه یا منتسبان به شیعه می‌شناسند، اما لفظ شیعه هرگاه به صورت مطلق بیاید، منظور شیعه اثناعشری است. آنچه در پی می‌آید نگاهی کوتاه به پنج فرقه کیسانیه، زیدیه، اسماعیلیه، واقفیه و اثناعشری است که به اختصار درباره تاریخ و

۱. اگر جمعیت مسلمانان یک میلیارد و نیم باشد، پانزده درصد، دویست و بیست و پنج میلیون نفر می‌شود.

۲. احمدی، ایران، انقلاب اسلامی و ژئوپلیتیک شیعه، ص ۱۱.

۳. عموماً علاقه‌مندان به هر فرقه و مذهبی به طور ذاتی تمایل دارند که تعدادشان بیشتر نشان داده شود؛ همان طور که رقبای آنها نیز غالباً آمار آنها را کمتر از واقعیت اعلام می‌کنند.

۴. نواب، درسنامه جغرافیای تشیع، ص ۴۵.

عقاید آنان سخن خواهیم گفت. قبل از ورود به تاریخ و عقاید تک تک فرقه‌ها، به برخی از مباحث مقدماتی نیز می‌پردازیم.

مفهوم‌شناسی شیعه

فرقه‌نگاران و لغت‌شناسان، شیعه را به معنای پیروی نمودن يك جماعت از شخص خاص معنا کرده‌اند که در گذر زمان «شیعه»، عنوانی جا افتاده برای اصحاب و یاران امام علی علیه السلام و اهل بیت وی گردید.^۱

در خصوص مصادیق اطلاق واژه شیعه، نظرات مختلفی در میان فرقه‌نگاران وجود دارد. ابوحاتم رازی، این لقب را ویژه کسانی می‌داند که در زمان رسول خدا صلی الله علیه و آله با حضرت علی علیه السلام انس و الفتی داشته و بعدها به برتری حضرت علی علیه السلام قائل شدند.^۲ ابوالحسن اشعری نیز شیعه را به پیروی از حضرت علی علیه السلام و برتر دانستن او بر سایر اصحاب پیامبر صلی الله علیه و آله می‌داند.^۳ همچنین شیخ مفید در تبیین وجوه تمایز شیعه، تأکید اصلی او بر اعتقاد به امامت و ولایت بلافصل امام علی علیه السلام و نفی آن از دیگران است.^۴

به نظر می‌رسد تعاریف مورد استفاده برای شیعه، شمایی از يك اعتقاد و باور متمایز از معتقدات سایر گروه‌ها و فرقه‌هاست و بیانگر باورهای اصلی شیعه به عنوان يك جماعت مذهبی است که افضلیت

۱. ابوحاتم رازی، الزینه، ص ۲۶۰.

۲. همان، ص ۲۵۹.

۳. اشعری، مقالات الاسلامیین، ص ۶۵.

۴. شیخ مفید، اوائل المقالات، ص ۱.